Sosiaali- ja terveysministeriö

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain ja kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain 12 a §:n muuttamisesta (HE 185/2026 vp)

Hallituksen esityksen keskeiset ehdotukset

- Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uudesta erityistutkimusmaksusta ja leikkaus- ja toimenpidemaksusta.
  - Päiväkirurgian maksusta säädettäisiin jatkossa lain tasolla osana leikkaus- ja toimenpidemaksua. Uuden leikkaus- ja toimenpidemaksun enimmäismäärä olisi 10 prosenttia korkeampi kuin päiväkirurgian maksun enimmäismäärä.
- Lisäksi säädettäisiin kuolinpesältä perittävistä maksuista vainajan lääketieteellisestä kuolemansyyn selvittämisestä ja vainajan säilyttämisestä.
- Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.3.2027.
- Uusien asiakasmaksujen enimmäismääristä ja indeksitarkistuksista säädettäisiin asiakasmaksuasetuksella.
- Ainoastaan asetusmuutoksella korotettaisiin terveyskeskuksen avohoidon maksuja 20 prosentilla, suun ja hampaiden tutkimuksen ja hoidon maksuja 10 prosentilla ja poliklinikkamaksua 10 prosentilla.

Yhdenvertaisuus 1/5

- Hallituksen esityksen vaikutusten arvioinnissa on otettu huomioon asiakasmaksulailla ja -asetuksella tehtäväksi tarkoitettujen muutosten ja ainoastaan asetuksella tehtäväksi tarkoitettujen muutosten kokonaisuus.
- Yleisesti voidaan todeta, että muutokset terveydenhuollon asiakasmaksuihin kohdentuisivat erityisesti niihin ryhmiin, jotka käyttävät paljon julkisia terveyspalveluja.
- Koska ikääntyneet henkilöt tarvitsevat muuta väestöä yleisemmin sosiaali- ja terveyspalveluja ja naiset käyttävät enemmän julkisia sosiaali- ja terveyspalveluja kuin miehet muun muassa naisten keskimäärin korkeamman eliniän vuoksi, maksujen kasvamisen vaikutukset kohdistuisivat arvioidusti ikääntyneisiin henkilöihin muuta väestöä enemmän ja miehiä enemmän naisiin.
- Maksuihin tehtävien muutosten on lisäksi arvioitu kohdistuvan erityisesti niihin vammaisiin henkilöihin, jotka tarvitsevat paljon julkisia terveyspalveluja.

Yhdenvertaisuus 2/5

- Terveydenhuollon tasasuuruisista maksuista erityisesti perusterveydenhuollon maksut painottuvat pienituloisiin kotitalouksiin, kun taas erikoissairaanhoidon ja suun terveydenhuollon maksut painottuvat melko tasaisesti tulokymmenyksittäin.
- Käytännössä erityistutkimuksia sekä leikkauksia ja toimenpiteitä tehdään nykytilassa pääsääntöisesti erikoissairaanhoidossa. Lisäksi niitä erityistutkimuksia sekä leikkauksia ja toimenpiteitä, joita uudet maksut koskisivat, tehdään pääsääntöisesti vain harvoin elämän aikana.
- Kokonaisuutena, ottaen huomioon myös vain asetuksella tehtäväksi ehdotetut maksumuutokset, muutokset kohdistuisivat suhteellisen tasaisesti tulokymmenyksittäin. Maksujen kasvu olisi kuitenkin hieman yleisempää pienituloisilla kotitalouksilla.

Yhdenvertaisuus 3/5

- Vammaispalvelulain perusteella järjestettävien palvelujen maksuttomuus ja vammaispalvelulain suojasäännös vaikuttavat osaltaan siihen, millaiseksi vammaisen henkilön sosiaali- ja terveydenhuollosta aiheutuva kokonaismaksurasitus muodostuu.
- Uusia erityistutkimusmaksua tai leikkaus- ja toimenpidemaksua ei saisi periä alle 18-vuotiailta. Ehdotus edistäisi lapsen edun toteutumista ja on katsottava tosiasiallisen yhdenvertaisuuden turvaamisen kannalta perustelluksi positiiviseksi erityiskohteluksi.
- Uusien maksujen perimisen mahdollisuutta rajoitettaisiin synnytyksiin ja raskauteen liittyen. Poikkeus uusien maksujen perimisestä voidaan katsoa positiiviseksi erityiskohteluksi, johon on raskauteen ja synnytykseen liittyvät perusteet.

Yhdenvertaisuus 4/5

- Uusia maksuja ei saisi periä, jos tutkimuksen tai toimenpiteen tarve on lääketieteellisesti arvioiden suorassa syy-yhteydessä synnytykseen ja ilmenee viimeistään synnytyksen jälkitarkastuksessa.
- Tämän jälkeen pidemmän ajan kuluessa käy haastavammaksi osoittaa, että tarve on lääketieteellisesti suorassa syy-yhteydessä synnytykseen. Tämä voisi aiheuttaa erilaisia tulkintoja siitä, voidaanko maksut periä, mikä voisi vaikuttaa heikentävästi asiakkaiden yhdenvertaisuuteen.
- Synnytyksen jälkitarkastus on hyvin saatavilla oleva palvelu, johon käytännössä kaikki synnyttäneet osallistuvat, ja neuvolan palveluna se on maksuton.

Yhdenvertaisuus 5/5

- Uusia maksuja ei saisi periä myöskään, jos tutkimuksen tai toimenpiteen tarve johtuu siitä, että raskauden ei ole lääketieteellisesti arvioituna mahdollista edetä. Kyse olisi esimerkiksi keskenmenosta tai kohdunulkoisesta raskaudesta, jolloin raskauden jatkuminen ei tulisi johtamaan lapsen syntymään.
- Uusia maksuja ei saisi periä raskauden keskeyttämisestä, jos raskauden jatkuminen tai lapsen synnyttäminen vaarantaisi raskaana olevan hengen tai terveyden tai sikiöllä havaitaan sellainen vaikea sairaus tai vamma, joka vaarantaisi sikiön tai lapsen hengen.
- Uusien maksujen perimistä on katsottu perustelluksi rajoittaa nimenomaan tilanteissa, joissa raskauden keskeyttämiselle on painava henkeen tai terveyteen liittyvä lääketieteellinen tarve.

Oikeus terveyteen perus- ja ihmisoikeutena 1/3

- Julkisen talouden heikentyneessä tilanteessa voidaan lähtökohtaisesti pitää perustuslain kannalta hyväksyttävinä nyt asiakasmaksuihin ehdotettavia muutoksia.
- Asiakas voi maksukyvystään riippumatta hakeutua tarvitsemaansa palveluun, josta peritään jälkikäteen maksu.
- Asiakasmaksulainsäädännön yleisenä lähtökohtana on se, että maksukatolla turvataan se, että asiakkaan erityisesti terveydenhuollosta aiheutuva kokonaismaksurasitus pysyy kohtuullisena. Uusi erityistutkimusmaksu ja leikkaus- ja toimenpidemaksu otettaisiin huomioon maksukatossa.
- Esityksessä on arvioitu, että asiakasmaksukatto suojaisi merkittävää määrää paljon palveluita käyttävistä henkilöistä maksukorotuksilta.
- On kuitenkin tunnistettu, että osalta asiakkaista maksukaton täyttyminen voi tosiasiassa jäädä huomaamatta.

Oikeus terveyteen perus- ja ihmisoikeutena 2/3

- Hyvinvointialueiden lakisääteinen velvollisuus alentaa tai jättää perimättä asiakasmaksu edellytysten täyttyessä koskee sosiaalihuollon palveluista määrättyä maksua ja terveydenhuollon palveluista henkilön maksukyvyn mukaan määrättyä maksua. Maksun huojentaminen on ensisijaista toimeentulotukeen nähden.
- Velvollisuus ei koske terveydenhuollon tasasuuruisia asiakasmaksuja, mutta hyvinvointialue voi päättää myös niiden alentamisesta tai perimättä jättämisestä.
- Viime kädessä asiakkaalla on mahdollisuus hakea asiakasmaksuihin toimeentulotukea.

Oikeus terveyteen perus- ja ihmisoikeutena 3/3

- Laissa säädetyistä suojakeinoista huolimatta voi kuitenkin syntyä tilanteita, joissa asiakasmaksujen korottaminen vaikuttaa yksilön harkintaan palveluihin hakeutumisesta tai niiden vastaanottamisesta. Tällaisissa tilanteissa voi syntyä riski siitä, että tarpeellisten palvelujen koetaan olevan asiakkaan tai potilaan ulottumattomissa, mitä ei voida pitää perus- ja ihmisoikeuksien tosiasiallisen toteutumisen kannalta ongelmattomana.
- Jos henkilöllä on muutenkin oikeus saada perustoimeentulotukea, asiakasmaksumuutokset voisivat lisätä toimeentulotuen tarvetta. Yksilöllisissä tilanteissa muutokset voisivat myös aiheuttaa toimeentulotuen tarpeen, jos henkilö ei olisi yleensä oikeutettu perustoimeentulotukeen, mutta asiakasmaksuihin ehdotettujen muutosten myötä oikeus muodostuisi.
- Sosiaali- ja terveysministeriössä on tarkoitus tehdä hallituskaudella toteutetuista asiakasmaksumuutoksista ja niiden vaikutuksista seurantaa ja jälkiarviointia, jossa otetaan huomioon myös asiakasmaksulainsäädännön suojakeinojen toimivuus.

Alueellinen itsehallinto

- Ehdotetut uudet asiakasmaksut lisäisivät vähäisesti hyvinvointialueiden mahdollisuutta päättää perittävistä asiakasmaksuista. Toisaalta asiakasmaksumuutosten huomioon ottamisen ennakkoon hyvinvointialueiden valtion rahoituksessa voidaan arvioida kaventavan tosiasiallisesti hyvinvointialueiden mahdollisuutta käyttää tätä päätösvaltaa.
- Esityksellä ei ehdoteta muutettavaksi hyvinvointialueiden itsehallinnon piiriin kuuluvaa päätösvaltaa asiakasmaksuista eikä asiakasmaksumuutosten huomioon ottamista ennakkoon hyvinvointialueiden valtion rahoituksessa. Ehdotettujen muutosten ei siten ole katsottava vaikuttavan merkittävästi hyvinvointialueiden itsehallintoon nykyiseen verrattuna.

Säädöstaso

- Asiakasmaksulaissa säädettäisiin uusien asiakasmaksujen perimisen perusteista.
- Asiakasmaksuasetuksella säädettäisiin uusien maksujen enimmäismääristä ja indeksitarkistuksista.
- On katsottava, että asiakasmaksulaissa säädettäisiin perustuslain 80 §:n 1 momentin edellyttämällä tavalla yksilön velvollisuuksien perusteista.